

Asia: VN/15985/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esityksen luonnoksesta laiksi yhdenvertaisuuslain muuttamisesta (varhaiskasvatuksen edistämisvelvollisuus)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Hallituksen esityksen luonnos laiksi yhdenvertaisuuslain muuttamisesta (varhaiskasvatuksen edistämisvelvollisuus)

Oikeusministeriö on pyytänyt tasa-arvovaltuutetulta lausuntoa hallituksen esityksen luonnoksesta laiksi yhdenvertaisuuslain muuttamisesta. Esityksessä ehdotetaan varhaiskasvatuksen toimipaikkakohtaisen yhdenvertaisuussuunnittelua koskevan velvoitteen poistamista yhdenvertaisuuslaista.

Tasa-arvovaltuutettu kiittää oikeusministeriötä mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksen luonnoksesta ja esittää kohteliaimmin seuraavaa.

Tasa-arvovaltuutetun yleinen huomio hallituksen esityksen luonnoksesta

Kansalliseen perusoikeuksia koskevaan lainsäädäntöön tehtävien muutosten tavoitteena tulisi olla oikeuksien, oikeussuojakeinojen, syrjinnän kieltojen tai edistämisvelvoitteiden vahvistaminen ja laajentaminen. Hallituksen esityksessä ei pyritä tähän. Hallituksen esityksessä päinvastoin todetaan, että esitetty lainmuutos todennäköisesti heikentää yhdenvertaisuuden toteutumista varhaiskasvatuksessa.

Tasa-arvovaltuutettu katsoo, että tullessaan hyväksytyksi hallituksen esityksellä olisi kielteinen vaikutus yhdenvertaisuuden toteutumiseen varhaiskasvatuksessa. Tasa-arvovaltuutettu ei kannata hallituksen esityksessä ehdotettua lainmuutosta.

Esitys heikentää hallituksen yhdenvertaisuutta koskevien linjausten uskottavuutta

"Pääministeri Petteri Orpon hallitus on sitoutunut edistämään yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä sekä tekemään työtä rasismien torjumiseksi." (VN tiedote 14.5.2024)

Pääministeri Orpon hallitus on viestinnässään korostanut rooliaan suvaitsevaisuuden ja yhdenvertaisuuden edistäjänä. Hallitus on muun muassa elokuussa 2023 hyväksynyt tiedonannon yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämiseksi. Tiedonannossa hallitus sitoutuu edistämään yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä sekä tekemään työtä rasismien vähentämiseksi laaja-alaisesti ja koko vaalikauden ajan.

Rasisminvastaisen toimintaohjelman luonnoksessa hallitus puolestaan esittelee uusia avauksia, joilla hallituksen on tarkoitus saada vauhtia yhdenvertaisuuden toteutumiseen. Hallitus muun muassa esittää koko koulutusjärjestelmän kattavan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kehittämisohjelman laatimista. Kehittämisohjelman tavoitteena olisi "tukea ja seurata lakisääteisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimista ja parantaa niiden vaikuttavuutta tasa-arvon yhdenvertaisuuden edistämisen välineenä."

Nyt valmisteilla olevassa hallituksen esityksessä varhaiskasvatuksen edistämisvelvollisuuden poistamiseksi todetaan, että yhdenvertaisuuden edistäminen ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laatiminen on "hallinnollinen taakka", joka tulee purkaa .

Esitetty lainmuutos heikentää yhdenvertaisuuden toteutumista varhaiskasvatuksessa. Kutsumalla tavoitteellista yhdenvertaisuuden edistämistä hallinnolliseksi taakaksi hallitus samalla lähettää viestin, ettei se pidä yhdenvertaisuuden edistämistä tärkeänä. Esitys on ristiriidassa hallituksen omassa tiedonannossaan ilmoittamien sitoumusten ja rasisminvastaisen toimintaohjelman luonnoksessa asetettujen tavoitteiden kanssa, mikä heikentää hallituksen uskottavuutta suvaitsevaisuuden ja yhdenvertaisuuden edistäjänä.

Yhdenvertaisuutta on edistettävä myös varhaiskasvatuksessa

"Varhaiskasvatuksessa on havaittu esiintyvän muun muassa rasismia ja syrjintää kuten muuallakin yhteiskunnassa." (HE luonnos s. 7)

Tasa-arvovaltuutettu pitää tärkeänä, että yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotietoinen lapsen kohtaaminen vakiintuu varhaiskasvatuksessa. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien avulla varmistetaan, että varhaiskasvatuksessa tehdään järjestelmällistä ja suunnitelmaan perustuvaa yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa edistävää työtä.

Velvoite edistää toimipaikkakohtaisesti yhdenvertaisuutta mahdollistaa konkreettisen toimipaikan tasolla tehtävän työn, joka osallistaa ja sitouttaa. Yhdenvertaisuustietoisella varhaiskasvatuksella on myönteinen vaikutus lapsen tulevaisuuteen ja lapsen onnistuu lisätä ymmärrystään yhdenvertaisuudesta ja eriarvoisuudesta osana omaa toimintaansa ja omia valintojaan. Kiinnittämällä huomiota toimipaikan mahdollisiin syrjiviin rakenteisiin ja asenteisiin, varhaiskasvatusta koskevalla edistämisvelvoitteella myös ennaltaehkäistään varhaiskasvatuksessa esiintyvää syrjintää.

Hallituksen esityksessä tunnustetaan, että esitetyillä toimenpiteillä voi olla kielteisiä vaikutuksia erityisesti syrjinnän vaarassa oleviin lapsiin ja heidän perheisiinsä. Kyse ei ole pelkästään varhaiskasvatuksesta. Toteutuessaan esityksellä on kauaskantoisia seurauksia.

Toiminnan kehittämiseen tähtäävän yhdenvertaisuussuunnitelmaa koskevan veloitteen poistaminen heikentää varhaiskasvatuksen edellytyksiä turvata lapsen turvallinen ja syrjinnästä vapaa kasvuympäristö. Hallituksen esitys on siten lapsen oikeuksien ja lapsen edun vastainen.

Suunnitteluveloitteessa kyse ei ole asiakirjan laatimisesta

”...edistämisen painopiste siirtyisi varhaiskasvatuksen toimipaikoilta kuntatasolle.” (HE luonnos s. 15)

Toimipaikkakohtaisesti laadittu yhdenvertaisuussuunnitelma tarjoaa mahdollisuuden kehittää ymmärrystä yhdenvertaisuustietoisesta varhaiskasvatuksesta, jossa hyvät ajatukset saadaan muuttumaan arkipäivän teoiksi. Yhdenvertaisuussuunnitelma voi – hyvin tehtynä – toimia lisäksi työkaluna siinä järjestelmällisessä, suunnitelmallisessa ja tavoitteellisessa yhdenvertaisuutta edistävässä työssä, jota myös varhaiskasvatuksessa tarvitaan. Yhdenvertaisuussuunnittelu tulisi nähdä mahdollisuutena arvioida ja kehittää varhaiskasvatuksen toimipaikan omaa toimintaa yhdenvertaisuuden näkökulmasta.

Suunnitteluveloitteessa kyse ei ole asiakirjan laatimisesta. Yhdenvertaisuussuunnittelu tulee ymmärtää jatkuvana prosessina, joka toteutetaan toimipaikkakohtaisesti henkilökuntaa ja lapsia osallistaen. Varhaiskasvatuksen järjestäjän laatima suunnitelma – asiakirja – jota toimipaikkakohtaisesti vain toimeenpantaisiin ei olisi tarkoituksenmukainen eikä se täyttäisi suunnitelmalle asetettua tarkoitusta.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön osaamiseen on panostettava

”... on mahdollista, että esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstöä koulutettaisiin aiheesta vähemmän, ja että toimipaikkakohtaisesti käytettäisiin vähemmän konkreettista keskustelua yhdenvertaisuuden tilanteesta ja tarvittavista toimenpiteistä. Tällä voisi olla kielteisiä vaikutuksia yhdenvertaisuuden edistämiseen varhaiskasvatuksen toimipaikoissa.” (HE luonnos s. 16)

Henkilöstön yhdenvertaisuus- ja tasa-arvo-osaaminen on avainasemassa yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistämässä varhaiskasvatuksessa. Lapsen yhdenvertainen ja tasa-arvotietoinen kohtaaminen on siksi otettava entistä paremmin huomioon varhaiskasvatuksen henkilöstön perus- ja täydennyskoulutuksessa.

Onnistuakseen tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä työ vaatii – säädösten lisäksi – myös sitoutumista ja varhaiskasvatuksen parissa työskentelevän henkilöstön suunnitelmallista ja jatkuvaa koulutusta. Hallitus esittää nyt päinvastaisia toimia.

Toimenpiteiden tulisi perustua tietoon

Rasisminvastaisen toimintaohjelman luonnoksessa hallitus esittää toteutettavaksi selvityksen varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmien tueksi ja tietopohjan kartuttamiseksi. Toimenpide kuuluu valtioneuvoston periaatepäätöksenä 6.6.2024 hyväksytyyn kansalliseen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelmaan. Tasa-arvovaltuutetun käsityksen mukaan tällainen selvitystyö on jo käynnistetty.

Tasa-arvovaltuutettu pitää tärkeänä, että hallitus ensiksi toteuttaa edellä mainitun kansallisen lapsistrategian mukaisen selvityksen ja vasta tämä jälkeen arvioi onko toimipaikkakohtaisen yhdenvertaisuussuunnittelua koskevan veloitteen poistaminen yhdenvertaisuuslaista tarkoituksenmukaista.

Tasa-arvovaltuutettu Rainer Hiltunen

Ylitarkastaja

Miko Lempinen

Lempinen Miko
Tasa-arvovaltuutettu